

EESTI LAULJATE LIIDU

MÜSİKALEHT

Mälestustahvel

ZINAIDA JURJEVSKAJA'le,

mis avatakse 26. skp. Tartus, Puiestee tän. nr. 41 maja küljes,
kus Jurjevskaja sündis.

Jooni eesti muusika ajaloost.

Anton Kasemets.

(Järg 5.)

Nagu eelmises ülevaates nägime, ei sündinud meie muusika-elus ka läinud aastasaja kahel viimasel aastakümnel, s. o. meie vaatluse kolmandal ajajärgul kuigi suuri muudatusi võrreldes teise ajajärguga, millel oleks olnud kuigi tunduv mõju meie muusikalise arenemise suunale, olgugi, et sel ajajärgul astusid tegevusse meie esimesed kõrgema eriharidusega elukutselised muusikamehed J. Kappel, M. Hermann ja K. Türnpu.

See on ka arusaadav, kui meelde tuletada, et ei Kappelist, ega ka Türnpu ei saanud meie muusikaelu juhti, kes oleks selles üles seadnud senistest sügavamad põhimõtted ja selgemad sihid, ning nende läbiviimiseks oleks otsustavat tegevust alustanud. Sest Kappel ei asunud üldse kodumaale, vaid jäi Peterburi elama ja töötama, Türnpu pühendas suure osa oma tolleaegsest praktilisest tööjõust Tallinna saksa seltskonnale ja Miina Hermann oli juba lapseeas peale tolajal valitseva muusikalise õhkkonnaga ja suunaga nii palju kokku puutunud ning nii tihedasti ühte kasvanud, et ta juba selle pärast jäi kõigi olevaga rahule ja muutus justkui iseenesest selle otsekoheseks jätkajaks.

Sarnastel tingimustel oli täiesti loomulik, et meie muusika-elu tegelik juhtimine jäi endiselt energilise ja ettevõtliku Dr. K. A. Hermann kätte, kes oma juba varem väga laialdase populariteedi ja suure mõju meie muusikaelule. Selle asemel, et väheneda või kahvatuda uute autoriteetide — kunstnikkude mõju-ees, suurenes see mõju isegi ja jõudis oma haripunktile neil 13 aastal, kus K. A. Hermann toimeas ja andis välja meie esimest muusika eriajakirja „Laulu- ja mängulehte“, 1885. kuni 1897. a. See on ka arusaadav, sest „Laulu- ja mängulehes“ seletas, harutas, õpetas, juhatas, õhutas ja arvustas pea-aegu ainuüksi K. A. Hermann, tehes seda, loomulikult, ainult oma arusaamise, oskuse, võimise ja maitse kohaselt. Ja see jäigi juhtivaks. Ei Kappel, M. Hermann ega ka Türnpu ei annud sellele omalt poolt vähematki juure, olgugi, et K. A. Hermann luges neid oma kaastöölisteks. Ja kui sel ajal meie rahva üldises muusikalises arenemises oli märgata võrdlemisi suurt edu — muidugi peaaesjalikult ainult koorilaulu jõudsa levinemise ja edenemise näol —, siis tuleb seda lugeda ikkagi eestkätt Dr. Hermann väsimäta õhutuse ja teiste asjaarmastajate-muusikategelaste püsiva töö viljaks, ilma et meie esimesed kunstnikud selle juures otsekoheselt kuigi suurel määral kaastegevad ja kaastööjuvad oleks olnud.

Osalist rikastust töid meie esimesed kunstnikud meie praktilise muusikaellu, mis avaldus tolleajani ainult koorilaulus ja pasunakoori mängus, instrumentalistidena. Nimelt olid ju kõik kolm kõne all olevasse ajajärku kuluvat kunstnikku erialalt organistid, kes sellastena kontserte andes esimestena tutvustasid laiemaid rahvahulke klassikalise orelimuusikaga ja äratasid neis üldse huvi instrumentaalmuusika vastu.

Samal ajal sai meie rahvas tuttavaks ka ühe teise muusikalise alaga, nimelt kunstlauluga meie esimese lauljanna Aino Tamme kaudu, kes korraldas terve rea iseseisvaid kontserte paljudes kohtades kodumaal ja hiljem ka välismaades.*)

Kõigil neil erikontsertidel oli, kahtlemata, oma jagu tähtsust meie rahva muusikalise maitse peenendamisel ja muusikalise huviringi laiendamisel. Kuid kuna sarnased kontserdid jäid üldiselt ikkagi ainult erandlisteks ja harukordseteks nähtusteks, ja nad olid ainult juhuslikult korraldatud, siis ei saanud see tähtsus ja nende kasvatuslik mõju üldiselt kuigi suur olla, vaid oluliseks muusika-kasvatuslikuks teguriks jäi endiselt koorilaul. Viimane rikastus ainult meie esimeste kunstnikkude loomingu kaudu õige paljude uute eesti lauludega, mille laulmisele võtmist propageeris suure südidusega Dr. Hermann oma „Laulu- ja mängulehes“. Kuigi need laulud ei sisaldanud omas suures enamuses kuigi palju eesti omapärasust, vaid kandsid tuntavat saksapärasust ilmet, olid nad siiski eesti heliloojate loodud ja eesti sõnadelt inspireeritud ning seega meie muusikale erilise tähtsusega.

Valitsevateks jäid aga ka siis veel meie koorilaulus endiselt võõrad viisid, millega olid meie koorid aastakümnete jooksul liiga tihedalt kokku kasvanud. Nii leiame meie veel „Laulu- ja mängulehe“ viimasest aastakäigust, s. o. 1897. a. kirjutuse Tartus mitme maakoori osavõttel peetud kontserdist, kus on muu seas tähendatud, et „üksikud koorid laulsivad, peale Miina Hermanni koori, kõik üksi Saksa laulusid, muidugi cesti keeles“. Ja et asi mitte üksi sellel kontserdil, vaid peaaegu pool üle maa nii oli, võime julgesti uskuda, sest oli ju eesti oma looming tolajal alles võrdlemisi väikene ja ka sellestki piskest ei olnud kõik laulud lauldavad. Teisest küljest oli Dr. Hermann ise võõra (saksa) laulu levitamisel kõige rohkem tegev olnud ja jätkas seda ka tolajal endiselt edasi, andes välja „Laulu- ja mängulehe“ noodilisa ja mitme eriväljaande näol saksa pinnapealseid laulukesi. Seda aitasid omalt poolt veel täiendada

*) Aino Tamme elust ja muusikalisest tegevusest vaata pikemalt tänavuses „Muusikalehes“ nr. 1, 2, 5, ja 6.

mitmed teised laulusõbrad, saates müügile mitmesuguseid noodiraamatuid, mis sisaldasid süsteemitult valitud odavaväärtuslisi saksa laule, kuigi sarnaste väljaannete arv oli kolmandal ajajärgul üldiselt palju väiksem, kui eelmisel, mis seletatav vast Dr. Hermann'i väljaannete suure võistlusega.

Selle saksapärasuse küttesse jäi meie koorilaul ka veel meie vaatluse neljandal ajajärgul ja on osalt seda veel praegugi (vaimulik koorilaul!), olgugi, et vahepeal on meie muusikaelus sündinud suured muudatused. Kuid sellest neljanda ajajärgu vaatlusel.

(Järgneb.)

Meie rahvaviiside valmiva koodeksi ootel.

Juhan Zeiger.

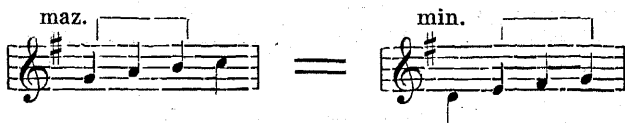
(Järg 1.)

Launise käsikirja poolteaduslikku tendentsi kriipsutab alla osalt ka see, et käsikirjas esitatud viisid on transponeeritud ühte helistikku: mazöorsed sol-mazööri, minöörsed — selle paralleelhelistikku (mi-minööri). Mõistagi on kogu see manipulatsioon ettevõetud võrdluse hõlbustamiseks.

Mõte iseenesest on kiiduväärt, sest milleks alalhoida algkirja helistikku, kuna viisikõrgus pole kuigi absoluutne viisinoodistajail, otse vastuoksa: sageli esineb terve kompleks viise juba transponeerituna (enamikus Sol & mi, ka Do & la). *)

Rahvaviiside transponeerimine pole aga kaugeltki lihtlabane kopistitöö, sest siin tuleb ühtlasi kindlaksmäärata tonaalsus. Kuna moodne viis omab rea helistiku-tunnuseid ning selle kuuluvust pole konstateerida kuigi raske, piirdub terve hulk rahvaviise üpris väga kitsa amplituudiga, mille tõttu nende tonaalsus vägagi vaieldav. Oleks Launis vähegi süvenend eesti rahvaviiside ulatuse-küsimusse, siis ta oleks ilmtingimata pidand märkama, et meie rahvaviisides üksikuil toonel on muiste olnud sümboolne tähendus, nagu seda teistegi rahvaste muistses muusikas (hiina pentahhordil näit. tänapäevanigil). Ütleme nii: toonika = rahvas, terts = kuningas, sekund = nende vahemees. Umbes säarané sümboolika on maksev vanimate rahvaviiside kohta, milledes viisiulatus ei ületa triptahhordi. Kuid sellest oleneb ilmselt ka viisiulatuse edaspidine areng, mazöoris seltsib triptahhordile kvart, minöoris madal juhttoon, mille tõttu need tetrahhordid on täiesti identsed:

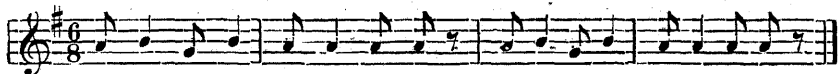
*) A propos, algkirja tonaalsuse märke poleks siiski just liigne seal, kus viisikõrguse absoluutsus, kaaskirjade kaudu enam-vähem tõestatud.

Nüüd vast on märgatav hädaoht, mis varitseb alatasä sääraste tetrahordide piirkonnas liikuvate rahvaviiside tonaalsuse konstateerimisel: tetrahordide identsus lubab neid viise noodistada samahästi mazööris kui minööris. Kumba noodistusviisi tuleks eelistada?

Selle küsimuse lõpulikul otsustamisel tuleb alati tugeada viisi üksikute toonide sümboolsele tähendusele muiste, siis eksida on peaaegu võimata. Ei tarvitsegi viis läbistada tervet tetrahordi: vähegi tundes muistseid meloodika-norme võib ütelda päris kindlasti, et rahvaviis

Nr. 214.

E.: Sõu - a kii - ke, jõu - a kii - ke, K.: ::

ei tule mitte noodistada mazööris, vaid minööris:

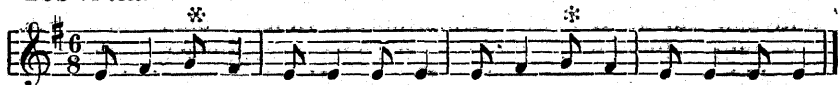
EÜS II 0296.

E.: Sõu - a kii - ke, jõu - a kii - ke, ::

ning lõppude lõpuks polegi see viis midagi muud, kui alljärgneva õige ligidane variant,

EÜS VI 0889.

E.: Len - da - he - li - lin - nu - ke - ne, K.: ::

milles vaid *-ga märgitud sol on asendund re-ga: meie muistses prosoodias väga sagedane juhtumus.

A propos, nr. 214 on Laanise kogus trükitud süsteemdieesita, seega tulekski ta õieti lugeda noodistatuna la-minööris. Dieesi puudumine siin pole aga midagi muud, kui lihtne trükiviga, mida tõestab esiteks see, et kõgu juba trükitud osas (mäletavasti ka käsikirjalises) kõik teised viisid on transponeeritud kas Sol või mi-sse, teiseks esineb see rahvaviis rühmas, mis pealkirjastatud: „teine duuritüüp“, seega tunduks ta seal la-minöör-

sena kaunis kodutuna, ning — kolmandaks: sellele järgneb täpselt sama meloodilise joonega ligidane variant, millel on süsteemid ees:

Nr. 215.

Kii - ge - se - pad, hel - lad ven - nad...

Ilmselt see viis juba on noodistatud sol-mazööris, hoolimata isegi sellest, et meloodiline raskuspunkt osutub säärase tõlgituse tagajärjel täiesti põhjendamatu II astmel, sekundil, milline aste muidu eesti rahvaviisides figureerib pea alati ühenduslülina toonika ning tertsi vahel. Seda pole aga Launis märgand, järelikult sellega ka mitte arvestand, vaid on transponeerind pikema jututa sol-mazööri õieti mi-minööri kuuluva rahvaviisi:

Kii - ge - se - pad, hel - lad ven - nad...

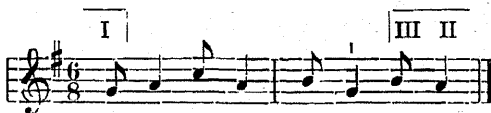
Kui veel lisada, et need rahvaviisid algkirjas on noodistatud minööris,*) siis pole kahtlust, et nende noodipilti mazöörsele lõuendil tuleb lugeda tervena transponeerija teeneks, seekord — kahjuks küll — karuteeneks.

On ju meilgi levind arvamine, et rahvaviis võib väga hästi lõppeda ning alatagi II astmega, sekundis. Seda loetakse isegi meie vanema rahvaviisi hinnatud iseärasuseks, eriliseks tunnuseks. Millest see kahvatu sekund, popslik II aste seesugusel vastutaval kohal?

Meie muistsed rahvalaulikud on väga hästi tunnud toonika (kui baasi) ning tertsi (kui „viisimõnu“ — tonaalsuse näitaja) kaaluvust, kui ka II astme obligatoorset vahelüli-osa. Just selle tõttu ongi rahvaviis läbiimbund äärmisest selgusest, lihtsusest, loomulikkusest, — opereeriv väheste võimalustega, kuid hoolimata sellest siiski küllalt kumer, plastiline, ning tekstiga suhtudes alati väljendusvõimeline: tabav, ekstraktne. Kuigi rahvaviis lõpeb II astmega, või ka algab, siis ikka peamiselt ühes juhtumuses: II aste — sekund — esineb siduva lülina toonika ning tertsi vahel (või jälle vastupidi: tertsi ning toonika vahel), mis ka täiesti loomulik, kui arvestada sellega, et sama rahvaviis kordus alalõpmata kogu laulu kestes:

*) Vähemalt esimene neist, „Sõua kiike“, v. EÜS II nr. 0296 all; teise kohta puuduvad kahjuks andmed.

A. L. Nr. 205.

Nõt-ku, nõt-ku nõe-la-ke-ne...

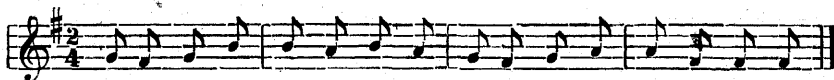
EÜS VII 1496.

Kii-ge-se-pad, hel-lad ven-nad...

Tõsi, märksa harvem kohtleme juhtumusi, kus samast II astmest algaks rahvaviis. Suuremalt osalt figureerib sekund seal toonika asendajana selleks, et ära hoida viimase kordumisest tingitud monotoonsust meloodilises joones. Lاونise kogu puhastrüki kolmandamas poognas leidub säärast juhtumust väga tabavalt illustreeriv rahvaviis, muudkui see on transponeerimiste tagajärjel esmakordsel silmitsusel vaevalt tabatav, pealegi: minöörne rahvaviis kesk mazöörseid (lõigendis: „Teine duur itüüp“):

Nr. 254.

E.: E-mä-kei-ne, en-ne-kei-ne, K.: E-mä-kei-ne, en-ne-kei-ne...

Minööri mulje selles on niivõrd tugev, niivõrd domineeriv, et peab aina imestama, miks see viis on poetatud mazöörsete hulka. Kuna ometi igale, kel vähegi tegu on olnud meie rahvaviiside tonaalsuse-küsimusega (seega rahvaviiside-kogu trükitoimetajale eestkätt!) peaks olema selge, et meie vanemad rahvaviisid baseeruvad kolmel triptahhordil, ja nimelt:

A.

mazöörtsel

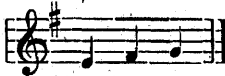
suure tertsiaga.

B.

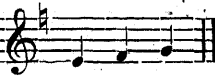
I minöörsel

suure sekundiga

C.

II minöörsel väikese tertsiaga

väikese sekundiga

mis meloodilise baasina kergesti väljaloetav rahvaviisidest, siis ei peaks mingisuguseid raskusi tekitama ülaltoodud rahvaviisi tonaalsuse kindlaksmääramine:

II I | III II I | I

E - mä - kei - ne, en - ne - kei - ne, ,:

olguigi siin väikese sekundiga minöörne triptahhord täiendatud tetrahhordini: baas jääb ju ikka samaks (v. ülal II minöörne triptahhord). Tonaalsusena see on juba märksa paremini tajutav, kui Launise sol-mazöörne transpositsioon, milles viis algab küll kaljukindlalt toonikast, kuid jääb täiesti põhjendamatult rippuma helistiku suurimasse keerisesse — juhttoonile! Ka teise astme — sekundi — mõlemad loeteldud funktsioonid: toonikat asendav kui ka tertsi ning toonika vahelüli-osa ei vaja selles noodipildis vist enam ligemat seletust, niivõrd näilik on see kõik.

Ülaltoodus viis algab toonikat asendavast sekundist. Sama hästi võib rahvaviis selle sekundiga ka lõppeda, et siis jälle alata — toonikast. *) Küllaldaselt võib Launise kogust tsiteerida vastavaid näiteid, ning nagu tavalisest — tulevad need ettevaatlikult vabastada transponeeringute sarkofaagist, muudkui — ülaltoodus lõppes, seekord aga algab säärane viis üpris väga ebakindlalt: juhttoonist.

Nr. 221.

Lep-pa kas-vas lin-na-tiel-la, kas-ke Har-ju kar-ja-mäel-la...

Nähtavasti on Launise viind eksiteele eelviimne „juhttoon“ ning sellele järgnev toonika: moodsaga harjund kõrvale vägagi tuttav järjestus. Kui siin aga oleks tegu juhttooniga:

I | I II

Lep-pa kas-vas lin-na-tiel-la, kas-ke Har-ju kar-ja-mäel-la...

Juhttooni funktsioonid meie muistses muusikas olid sootju teised, kui nüüdses, moodsas. Sellega tutvunesime üldjoontes juba

*) Ka tertsi, kuid üksnes harva — muistse prosoodia nõudeist olenevail põhjusil — ka samast sekundist, millega lõppes. Kahjuks käesoleva kirjutuse õige piiratud ruum ei luba tungida siin üksikasjadesse.

nr.nr. 214 ja 215 puhul. Siin aga on jälle väikese sekundiga minöörsele triptahhordil baseeruv rahvaviis, seega minöörne, ning ei kuulu põrmugi „teisse duuritüüpi“, nagu arvab ekslikult Armas Launis.

Kuna eespool loeteldud vääratused ning eksimused rahvaviiside tonaalsuse konstateerimisel kannavad enam-vähem episoodlikku laadi (vähemalt juba trükitud 3-es esimeses poognas), kohtleme viimati käsitletud eksimust juba märksa sagedamini. Nii peale tsiteeritute veel nr. nr. 217, 218, 219, 220, 222, 223. Terve lehekülj minöörseid rahvaviise esitatud — mazöörsetena!

(Järgneb.)

Läti senised laulupeod.

Läti koorilaulu algus langeb lähedalt kokku meie esimese laulukoori asutamise ajaga. Nimelt peetakse läti esimeseks kooriks, kus 4-häälseid laule lauldi, Volmari seminari õpetajate laulukoori, kes oma tegevust alustas 1843. a., s. o. umbes samal ajal kui tegevust algas meie esimene laulukoor Põltsamaal. Kuid üldlaulupidude korraldamisele asusid nad meist mõne aasta võrra hiljem. Nimelt korraldasid nad oma esimese laulupeo 1873. a., milleks neile, kahtlemata, andis suure tõuke meie esimese üldlaulupeo (1869. a.) hea kordaminek. Sellest peale on nad korraldanud üldse kuus laulupidu (meie kaheksa vastu), kaasaarvatud ka viimane, mis lõppes alles neil päevil.

Kuna need kuus laulupidu on etendanud meie naabrite kultuurilises, muusikalises ja rahvuslises arenemises peajoontes sama suurt ja tähtsat osa, kui meie laulupeod meie juures, nende korraldamises ja üksikasjades aga mitmed omapärased ja iseloomulikud jooned esinevad, siis pole huvitusetu nendega lähidalt tutvuneda.

Esimese üldlaulupeo korraldasid lätlased 26.—29. juun. 1873. a. Rīas. Laulupäevade taolisi ühendatud kooride kontserte olid lätlased mõnel pool juba varemini korraldanud: nii 1864. a. Diklis, millest võttis osa 6 koori 70 lauljaga, 1865. a. Bauni mõisas ja hiljem mitmel pool mujal. Kuid kõik need kandsid ainult kohaliku pidustuse iseloomu ja neil lauldi peaaegjalikult saksa laule, osalt isegi saksa keeles, sest läti laulu sel ajal veel ei olnud. Lätikeelsed laulud ilmusid esmakordselt tükkist 1869. a. Ka meile hästi tuntud Valga seminari direktori ja muusikaõpetaja J. Zimse poolt väljaantud „Dziesmu rota“ nimelises raamatus, mis sisaldas muu seas hulga läti

rahvalaule Zimse harmonisatsioonis. Selle raamatu ilmumisega hakkas kiiresti arenema läti laul ja laulupäevade taoliste kontsertide korraldamine, mis vahepeal oli vaibunud, võttis uuesti hoogu. Ühe sarnase, nimelt 1870. a. Dobelis korraldatud laulupäeva, samuti ka esimene eesti üldlaulupeo hea kordaminek õhutasidki meie naabreid esimest ülemaalist laulupidu korraldama. Selle teostamiseks moodustati eriline pidukomitee, millest teiste seas võttis osa ka Zimse ja milline töötas väga energiliselt.

Nii kui meilgi, leidis ka Lätis palju laulupeo vastaseid, kes „distsiplineerimata talupoegade“ suurettevõttes nägid suurt hädaohtu ja soovisid sellele nurjaminekut. Kuid vaatamata kõigile sarnastele vastutöötamistele õnnestus see lätlaste esimene laulupidu kõigiti hästi. Peo alguks oli Riiga tulnud 55 laulukoori (34 Liivi- ja 11 Kuramaalt) 1003 lauljaga (791 meest ja 212 naist ja 16 mängijat.

Ühendatud laulukoorisid juhatasid J. Betin ja J. Sihle, kellele annetati lauljate poolt hõbedased taktikepid.

Pidu algas vaimuliku kontserdiga, mille eeskavas olid ainult võõrad, peaasjalikult saksa laulud. Kontserdist võttis osa 3600 kuulajat ja see õnnestus muusikaliselt kõigiti hästi. Pärast vaimulikku kontserti oli pidusöök 600 osavõtjaga, kus peeti palju sütitavaid kõnesid.

Peo tähtsamaks osaks oli teine päev, mille kavas oli ilmalik kontsert, n. n. „Keisri aias“, kuhu oli ehitatud laululava. Sinna mindi rongikäiguga läti seltsist, mis oli tolelaegse läti kultuuri keskkohaks.

Ilmalikul kontserdil kanti ette 16 laulu — 5 sega- ja 11 meeskoorile, mis näitab, et ka Lätis oli tol ajal meeskoori laul paremal järjel kui segakoori oma. Neist 16 laulust olid tervelt 12 läti omad, — peaasjalikult J. ja D. Zimse harmoniseeritud rahvalaulud. Muu seas oli ka eeskavas K. Baumani loodud laul „Dievs sveti Baltiju“, mis sellest peale sai sedavõrd lauletavaks, et on praegu sõnadega „Dievs sveti Latviju“ („Jumal õnnista Latvijat“) Läti hümniks. (Teatavasti on ka meie praeguse hümniga ajalugu samasugune). Kuulajate arv ilmalikul kontserdil tõusis üle 11 tuhande.

Peo kolmanda päeva kavas oli võistluslaulmine või laulusõda, nii kui lätlased seda nimetasid, mida jälgisid 4500 kuulajat. Üldine sissetulek laulupeost oli 7354 rubla, millest kulude mahaarvamisel 2500 rubla puhast üle jäi.

Laulupeo moraalne ja poliitiline tulemus oli sama suur, kui meiegi esimese laulupeo juures: siit peale hakkas läti rahvusline ja kultuuriline arenemine suurte sammudga edasi minema.

Esimese laulupeo hea kordamineku vaimustuses otsustati edaspidi iga viie aasta järele sarnaseid üldlaulupidusid korraldada. Kuid vahepeal lahtipuhkenud Vene-Türgi sõda segas juba teise üldlaulupeo korraldamist kavatsatud tähtajal ja sundis selle teadmata aja peale edasi lükkama.

Teine üldlaulupidu peeti ära alles 1880. aastal, mille lubasaamiseks leidis hea põhjus, nimelt keiser Aleksander II hõbepulm. Kuid eeltõid alustati juba 1878. a., mis väga mõjuvalt aitas laulupeo heale kordaminekule kaasa.

Selleks peoks ehitati koguni suur kinnine piduhoone 60.000 ruutjalalise aluspinnaga, milles oli kõlakoda 2000 lauljale ja 15.000 kohta kuulajaile (12.000 iste- ja 3000 seisukohta). Peost võtsid osa 69 koori (31 sega-, 31 mees- ja 5 sega- ja meeskoori) 1624 lauljaga (1154 meest ja 469 naist). Peale selle oli orkestri saatel ettekannetavate laulude jaoks palgatud kuulus saksa Pabsti orkester. Ühendatud kooride juhatajateks olid jälle J. Betin ja J. Sihle.

Pidu avati 17. juunil koraaliga „Üks kindel linn“, mille järele piduhoone ehitaja andis ehituse lauljatele üle.

18. juunil oli vaimulik kontsert, mille eeskavas oli 9 laulu, neist ainult üks läti helitöö.

19. juunil oli rongikäik, millele järgnes ilmalik kontsert. Ette kanti 19 laulu, neist 10 läti helitööd. Kuulajaid oli üle 10 tuhande.

Võrreldes esimese laulupeoga oli siin juba märgata suurt edu laulus: laulud olid põhjalikult selgeks õpitud (pikk ettevalmistuse aeg!) ja kõlasid väga puhtalt, selgelt ning peenetundeliselt, millele omalt poolt aitas ka kaasa piduhoone hea akustika.

20. juunil oli jällegi võistluslaulmine (laulusõda), millest osa võtsid 18 koori. Peo lõpul krooniti laulupeo üldjuhid Betin ja Sihle hõbekroonidega ja annetati neile toredad taktikepid.

Üldisest sissetulekust (14.725 rub.) jäi puhast ülejääki 2700 rubla.

K o l m a n d a ü l d l a u l u p e o ajaks, mis peeti ära 1888. a., oli läti rahva kultuuriline elu teinud suuri edusamme: töötasid oma teatrid, ilmus hulk ajakirju, oli tegutsemas õige arvurikas haritlaste pere, mis kiiresti suurenes (üksi Tartu korporatsioonis „Letonia“ oli 100 üliõpilast), heliloojate arv oli tuntavalt suurenenud (Jurjan, Shepski, Vigner, Vihtol ja t.) jne., milleks oma osa olid kaasa aidanud ka esimesed laulupeod. Selle tõttu asuti ka kolmanda laulupeo korraldamisele juba märksa teadlikumalt, püüdes anda sellele selget rahvuslist ja kõrget kunsti-

list ilmet. Esimese taotlemiseks õhutati muu seas mõtet, et lauljad ilmuks peole rahvariites, mis ka sündis. Muusikalise külje tõstmiseks kuulutati aga välja võistlus ühe uue vaimuliku laulu ja ühe ilmaliku „peo hümni“ peale, mille auhinnaks määrati kokku tervelt 150 rubla. Auhinna said: vaimuliku laulu eest helilooja O. Shepski ja „hümni“ eest helilooja A. Jurjan. Peale selle püüti kooridele kõigiti kergendada laulude õppimist. Selleks tegi eriti suurt tööd laulupeo üldjuhataja E. V i g n e r, kes korraldas kursusi, käis juhatajaid ning lauljaid kohtadel instrueerimas, kirjutas ajalehtedes laulupeo laulude õppimise üle selgitavaid artikleid ja andis veel selle kohta eriraamatu välja. Selle tagajärjel tulid koorid, vaatamata lühikese ettevalmistusajale, hästi ettevalmistatult laulupeole.

Ka selleks peoks ehitati suur ja kaunis piduhoone, mis võttis oma alla umbes 2 ja pool Liivi vakamaad ning mahutas endasse 3000 lauljat ja 15.000 kuulajat.

Peole ilmus umbes 2600 lauljat mees- ja segakooridena. Üldjuhatajateks olid E. V i g n e r, J. S i h l e ja A. J u r j a n.

Peo esimeseks osaks oli endiselt vaimulik kontsert, mille eeskavas oli 11 laulu, neist juba 4 läti oma. Kuulajaid oli 13.000.

Ilmalik kontsert, mis peeti järgmisel päeval, tõmbas aga juba piduhoone viimase kohani täis. Eeskavas olid peaaegu ainult läti heliloojate laulud, mis võrreldes eelmiste laulupidudega näitab suurt edu läti loovas kunstis. Eriti hästi kõlasid meeskoori ettekanded, kuna ka segakoorid näitasid võrdlemisi suurt edu.

Kolmandal päeval oli instrumentaal-vokaal kontsert väga mitmekesise eeskavaga, millest muu seas oleks nimetada J. V i h t o l i e-moll sümfooniat ja A. J u r j a n i ning K. B a u m a n i sümfoonilised teosed. Sümfoonilisest muusikast ei näinud meie sel ajal veel undki!

Kolmas laulupidu lõppes piduliku bailiga piduhoones, millest võeti väga elavalt osa. Üldine sissetulek oli 18.300 rubla, millest jäi puhast üle 11.000 rubla.

Neljas üldlaulupidu korraldati Jelgovas (Mītavis) 1895. a. Jelgova Läti seltsi algatusel, mille esimeheks oli tol ajal praegune Läti president J. T s c h a k s t e. Peo ametlikuks põhjuseks oli Kuramaa Venega liitumise 100-aastane juubel. Laulude kõrvalt anti ka siin silmapaistev koht instrumentaal-muusikale. Piduhoone ehitati 5000 laulja ja 25.000 kuulaja jaoks ja selle suurus oli laiuuti 240 ja pikuti 500 jalga. See oli tolle aja suurim puust ehitus terves maailmas. Laululavale asetati eriti laulupeoks ehitatud suur orel.

Laulupeole oli üles annud Kuramaalt 76 sega- ja 39 meeskoori 3000 lauljaga, Liivimaalt 58 sega- ja 21 meeskoori 2107 lauljaga, Venemaalt 2 sega- ja 7 meeskoori 92 lauljaga ja New-Yorgist kahekordne kvartett, seega esmakordselt ülekaalus segakoorid. Mängijaid oli 200 meest (14 keel- ja 8 puhkpillide orkestrit).

Kooridele korraldati eelharjutusi ringkondade kaupa tähtsamate muusikameeste juhatusel ja instrueeriti ajalehtede kaudu. Peale selle pidid kõik tegelased ilmuma Jelgovasse kolm päeva enne laulupidu üldharjutusi pidama, mis näitab, et lätlaste juures pandi juba sel ajal suurt rõhku laulupeo kunstilisele küljele, millega meil pole seniajani tõsiselt algust tehtud.

Kooride üldjuhatajateks olid A. Jurjan, J. Kadi ja E. Vigner ja aujuhatajateks J. Betin ja J. Sihle.

Esimeseks oli jällegi vaimulik kontsert, mis koosnes 10 laulust, neist ainult 2 läti laulu. Vaimulikule kontserdile järgnes võistluslaulmine. Peo tähtsaimaks osaks oli endiselt ilmalik kontsert, mis 25.000 kuulajat kokku tõmbas. Eeskavas oli 17 laulu, neist 12 läti helitööd, nende hulka ka vastaval võistlusel auhinnaga kroonitud (50 rbl.) Jurjani laul. Juhatajatest leidis erilist kiitust E. Vigner.

Kontserdile järgnes pidusöök 1300 osavõtjaga, kus peeti rohkesti kõnesid. Teiste seas kõneles ka Soome esitaja prof. Mikola, kes ülistas laulupeo suurejoonelist kordaminekut, milliseni soomlased pole seni veel jõudnud.

Viimane pidupäev oli pühendatud instrumentaal muusikale, mille eeskavas oli 16 numbert, neist 10 ühes kooridega. Ühendatud orkester, mis koosnes maalt tulnud mängijatest, viisid oma raske osa, tänu juhatajate A. Jurjanile ja J. Vihtolile, õige hästi läbi.

Pidu lõppes jällegi suurejoonelise balliga, millest võttis osa 5000 inimest.

Pärast neljandat laulupidu hakkasid lätlaste juures seltskondlised klassivahed ja lahkkelid ikka teravamaks minema. Uus põlv, kes oli vahepeal vanade asemele astunud, käis ise rada ja jäi võõraks sellele ideoloogiale, mis ühendas tervet läti rahvast läinud aastasaja 80.-el aastatel. Ka Riia läti selts, kes seni oli olnud läti rahvuslise elu keskkohaks, oli oma juhtiva koha vahepeal kaotanud. Sellepärast muutus viienda laulupeo korraldamine hoopis küsitavaks. Kuuldus isegi häält, et olud olla sedavõrd muutunud, et laulupidusid pollagi enam vaja korraldada. Ja isegi sellekohast katset ei tehtud enam.

Alles 1901. a. võttis Peterburi välislaulu selts asja uuesti ülesse ja avaldas vastava üleskutse laulukooridele, mille peale vastasid 80 koori 5000 lauljaga. Kuid Vene valitsus peo korraldamiseks luba ei annud ja asi jäi uuesti soiku kuni 1903. aastani, mil Riia läti selts algatuse uuesti oma peale võttis ja peo 1904. a. peale kindlaks määras. Ka lauljaskonnas leidis asi elavat vastukaja, nii et osavõtjatena andsid endid ülesse 197 koori 7342 lauljaga, millele hiljem lisa tuli, nii et üldine lauljate arv ulatas 9000-ni.

Kuid vahepeal lahtipuhkenud Vene-Jaapani sõda tõmbas ka sellest kavatsusest kriipsu läbi, sundides pidu uuesti teadmata aja peale edasi lükkama. 1905. a. revolutsioon ja selle järel-aastad pikendasid omalt poolt seda aega ka veel, nii et alles 1910. a. saadi asuda viienda üldlaulupeo korraldamisele. Peo ametliku põhjuse — Liivimaa Venega liitumise 200-aastase juubeli — tõttu saadi luba õige kergesti. Kuid lauljaskonnas oli vahepeal tuntav leigus asja vastu maad võtnud, mille tõendajaks see, et ülesandmisi tuli märksa vähem, kui kuus aastat varem, nimelt ainult 82 koorilt 2300 lauljaga.

Laulupeo muusikalise külje ettevalmistamiseks korraldati koorijuhatajatele kursusi, saadeti neile prof. J. Vihtoli poolt kokku seatud „Õpetus laulupeo laulude selgeksõppimiseks“, peeti rohkesti eelharjutusi ja tervelt neli üldharjutust enne laulupidu. Instrumentaal osa täitmiseks telliti Edinburgist sümfoonia orkester, mida täiendati kohaliste jõududega.

Kooride üldjuhtideks olid prof. J. Vihtol, A. ja P. Jurga ja P. Josua ning aujuhatajateks jällegi hallpead J. Betin ja J. Sihle.

Peo jaoks ehitati piduhoone 15.000 kuulaja kohaga ja laululavaga, kuhu asetati ka 20-registriline orel.

Esimene pidupäev oli vihmane, mis osaliselt rongikäiku takistas, kuid üldist head meeoleolu ei suutnud see rikkuda.

Esimese päeva eeskavas oli võistluslaulmine, teise päeva omas vaimulik kontsert, mis koosnes peajasjalikult mitte-läti lauludest.

Kolmandal päeval oli ilmalik kontsert, mis sisaldas ainult läti helitöid, arvult 24 laulu. Tung kõigile kontsertidele oli nii suur, et väike piduhoone ainult osa soovijaist suutis vastu võtta.

Hoolsa ettevalmistuse ja paljude eelproovide tõttu läksid laulud väga hästi ja jätsid kunstiliselt väga hea mulje. Esimaskordselt olid segakoorid märksa paremad meeskooridest.

Õhtul oli pidusöök rohkete pidukõnedega.

Viimane pidupäev oli pühendatud jällegi instrumentaalmuusikale mitmekesise eeskavaga, seal hulgas 5 sümfoonilist teost, mis väga hea mulje jätsid.

Peo lõpul annetati kõigile üldjuhtidele kui ka orelisolistile A. Kalninile toredad loorberipärjad.

Lõpuks oli traditsiooniline ball 6000 osavõtjaga.

Nii on üldjooneline pilt senistest läti laulupidudest, mis on etendanud läti rahvuslisel ja kultuurilisel arenemisel peajoontes samasugust suurt ja tähtsat osa, kui meie laulupeod meie juures.

Võrreldes aga läti laulupidude sisulist külge meie emadega, paistab teravalt silma, et meie naabrid on oma laulupidude muusikalise osa peale alati palju suuremat rõhku pannud, kui meie, ja kõigi abinõudega püüdnud selle kunstilise tasapinna tõstmise eest hoolitseda. Rääkimata kulukate kiniste piduhoonete ehitamisest, mis aitas laulu akustilist kõlavust tõsta, on nad alati pannud suurt rõhku laulukooride põhjalikule ja ühtlase ettevalmistusele, andes laulude selgeksõpetamiseks koorijuhatajatele küll kirjalikult, küll kursustel suusõnaliselt juhatust ja korraldates laulukooridele instrueerimisi, eelharjutusi ning mitu üldharjutust. Sedasama rada käisid nad ka vastmöödunud VI üldlaulupeo ettevalmistamisel, tehes seda seekord eriti suurejooneliselt. Selle kunstilised tagajärjed räägivad selget keelt, et see tee on õige tee, mille ka meie peaksime valima oma laulupidude aluseks, kui tahame nende kunstilist külge tõsta. Ja selles mõttes võib see lühike ülevaade meile väga palju õpetlikku pakkuda. Kel kõrvad on, see kuulgu...

Lydia Veltermann.

5. juulil nõudsid Pühajärve vilud vood endale ohvriks kolm noort elu — Käosalu algkooli kaks õpilast ja nende õpetaja Lydia Veltermanni.

Veel päev enne seda viibis ta ühes oma õpilastega Tartus laulupeol ja sõitis sealt muretuna ning elurõõmsana, nii kui ikka, Pühajärvele huvireisile, kust aga külma, elutu laibana tagasi toodi. Silmale nii kauni Pühajärve salakavalad vood olid katkestanud ta noore ja nii suuri lootusi äratava elu selle kaunimas õitseas — 21. eluaastas...

Kuid ka korda saata oli ta jõudnud juba nii mõndagi, eriti just muusika alal, mis jääb temast ilusa mälestusena püsima.

Huvi muusika vastu avaldus temas juba õige noorelt ja samuti noorelt hakkas ta ka sellel alal tegutsema. Olles alles Tallinna õpetajate seminari kasvandik, astus ta juba Tallinna koolinoorsoo muusikaühingu laulukoori, kus oli mitme aasta kestel mitte üksi kohusetruim ja hääleliselt üks kindvaim laulja, vaid ka väsimatu ja hoolas juhatuse liige ning sellasena üldise lugupidamise ja austuse osaline.

Ja seminari lõpetanud ning oma elukutse alal Keila kihelkonnas, Käosalu algkoolis tegevusse astunud, ei maldanud ta piirduda üksnes oma

otsekoheste kasvataja kohustustega, vaid asus linnas omandatud muusikalisi teadmisi levitama oma ümbruskonna rahvasse, eriti noortes. Selleks kutsus ta ühes teiste erksate noortega kohapeal ellu Ü. E. N. Ü. Käosalu osakonna, kus oli tegevaimaks juhatuse liikmeks ja kandvaimaks muusikaliseks jõuks kuni enneaegse surmani. Muusika alal oli ta seal väsimatult tegev niihästi segakoori parima lauljana ja naiskoori energilise juhatajana, kui ka sümpaatliku ja kõlarikka häälematerjaliga varustatud solistina, kelle esinemised olid alati meeldivamateks numbriteks osakonna pidude eeskavades.

Ü. E. N. Ü. Käosalu osakonna naiskoori juhataja

Lydia Veltermann.

Uppus Pühajärve 5. juulil 1926. a.

Ka koolis oma kasvandikked oskas ta äratada armastust laulu vastu nii, et laulutunnid muutusid lastele armsamateks tundideks, mida heal meelele oodati ja mille lõpp tundus ikka enneaegselt tulnuna.

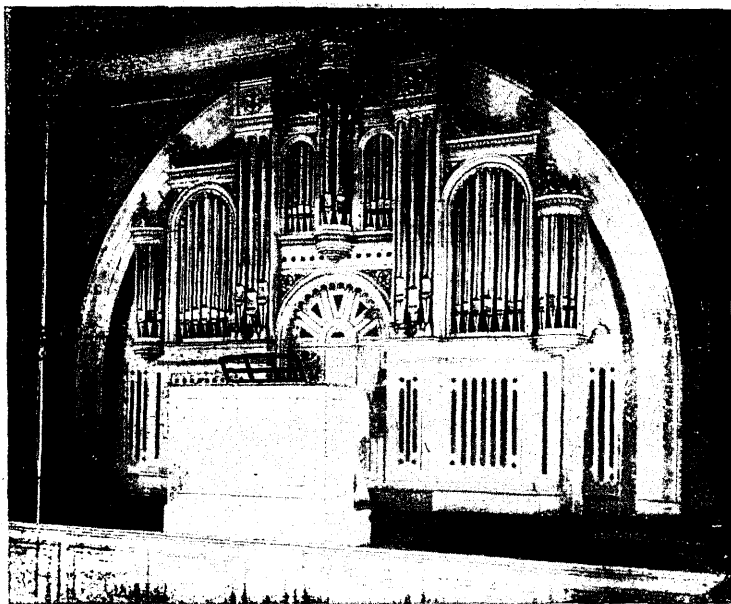
„Kõrge“ kunsti seisukohast ei olnud Lydia Veltermann küll muusikaline suurus, — küll oli ta aga aateline inimene, kes kandis omas südames elavat muusikalist tulukest, millest väsimatult jagas oma ümbruskonnale sütitavaid sädemeid, mis hõõgusid edasi ka nüüd, kus teda ennast enam ei ole. Meie rahva muusikakultuuri parimateks kandjateks on just niisugused aatelised inimesed. Ja niisugusena on eriti Käosalu noortel, kuid ka kõigil teistel laulusõpradel põhjust Lydia Veltermanni mälestada ja tema poolt kätte näidatud sihte kalliks pidada. Käosalu noored töötasid seda kadunu mälestuseks korraldatud leinaaktusel. Töötagem ka kõik teised laulusõbraid sedasama...
A. K.

Tartu ülikooli koguduse uuendatud ja täiendatud orel.

2. mail pühitseti Tartus piduliku kontsert-jumalateenistusega ülikooli koguduse uuendatud ja täiendatud orelit.

Ülikooli kiriku orelit ümberehitamine ja täiendamine oli paratamata vajadus. Seda tõendab juba ainult see asjaolu, et ehk küll endine orel 1910. a. ehitati, siis ometigi töötati tollekordse organisti, prof. Dr. Girgensohni ülesandel juba 1915. a. radikaalselt uute kavandite kallal.

Ehitatud orel ei vastanud lootustele; pealegi oli temas tarvitatud materjal just õrnemates, tähtsamates osades (pneumaatika) naha asemel, mis meie oludele vastu ei pannud ja mädanema hakkas. Eriti muutus seisukord hädasohtlikuks 1918.—1919. aastatel, kui kirikut ei köetud. Et orelit katastroofilisest seisukorrast päästa, tuli iga aasta suuremaid summe tema remondiks tarvitada. Ka orelit ehituskonstruksioon oli niisugune, et iga tekkinud vea parandamise juures peaaegu kolmandik orelit pidi lahti võetama. Registrate valik oli niisugune, et enamuse „karjivate“ käes oli. III manuaali ei võidud omaette tarvitadagi. Registratuur ei töötanud täpselt. Sellega oli kaks paratamata nõuet tingitud: orelit ümberehitamine ja täiendamine.

Orelit all olevat ruumi on suurendatud. Selle tagajärjel on ka orelit prospekti täiendatud ja ilustatud. Tuuleandmiseks on seatud ventilator „Ventus“ süsteemist, mis tegevusse viiakse 2,1 hob. jõulise elektrimootoriga, mis 1400 ringi juures minutis 52 kub. mtr. õhku annab.

Oreli pult tuli täiesti uus ehitada (endine müüdi Tallinna konservatooriumile). Puldil on praegu kolm manuaali; neljandama, tulevikus kavatsetava kaugeoreli jaoks on puldis juba tarvilik sissesead.

Nendes manuaalides on: I. man. 17 registri (enne 10) à 56 häält; II. 13 (enne 10) à 56 h.; III. 13 reg. à 68 häält (enne 7 reg. à 56 häält). Pedaalis on 9 reg. (enne 6) à 30 häält.

Üldse on oreli 52 registert; nendest 51 helisevat registert (üks on pedaali üle toodud II. manuaalist). Peale uute on vanadest täiesti ümber intoneeritud 16 registert. Vilesi on oreli üldse 3041.

Mitmesuguseid mänguabinõusid on 48 (endises 29); vabakombinatsioon 2.

Terve orel (esimest korda Eestis) on luukkapis (hääle paisutamise võimaluseks); III. manuaal peale selle oma ette, nõnda et III. manuaal on kahekordses luukkapis.

Uudisena on registrite kõrvaldaja, mis ükskõik missuguses soovitud järjekorras lubab üksikuid registreid juure lisada või kõrvaldada. See on esimene sellane tehniline abinõu ja on orelimeistri leidus ning kink kogudusele.

Oreli ehitajaks on härra Herbert Kolbe Riiast, kes suure hoolega on tahtnud just oreli kunstilist mõju ja väärtust tõsta. Ta vastutab oreli eest 10 aasta jooksul.

Kõik ehituskulud kokku teevad välja ligi 1.350.000 mk.

Koorijuhataja kriis Viljandis.

Meile kirjutatakse Viljandist:

Viljandi on kodumaa linnadest suuruse järele neljas ja oma loodusliku ilu poolest kahtlemata üks esimestest. Kuid muusikaliselt on ta ikka olnud just kui kõige armetumaks metsataguseks küllaks, kuhu ükski tüsedam muusikamees ei taha elama asuda. Rääkimata suurematest linnadest — Tallinnast, Tartust, Narvast — kuhu on koondunud meie muusikamehed, on pea kõigil vähematel linnadel omad tublid muusikalised jõud, kes juhivad oma linna ja sageli ka terve maakonna muusikalist elu. Nii on Haapsalus helilooja Kreek, Rakveres E. Rosenberg ja nüüdsest peale ka J. Zeiger, pisukeses Paides J. Saar, ja ka väike Võru sai tänavu omale kaks uut muusikalist jõudu. — Ainult Viljandi on see viletsakene, kes ei pease ega pease välja sellest igavesest muusikaelu kammitas pidavast kriisist.

Ligi kolm aastat tagasi oli meil vähemalt J. Siimer olemas, — lihtne asjaarmastaja, kuid väsimatult energiline ja hoolas töömees, kes suutis paljude aastate jooksul olla Viljandi muusikaliste püüdmiste kehatuseks. Kuid tema ootamatu surmaga kaotas Viljandi sellegi mehe, — ja siit peale ei ole meil korda läinud leida omale meest, kes suudaks olla Viljandi muusikaelu teadlikkuse ja autoriteetseks juhtijaks.

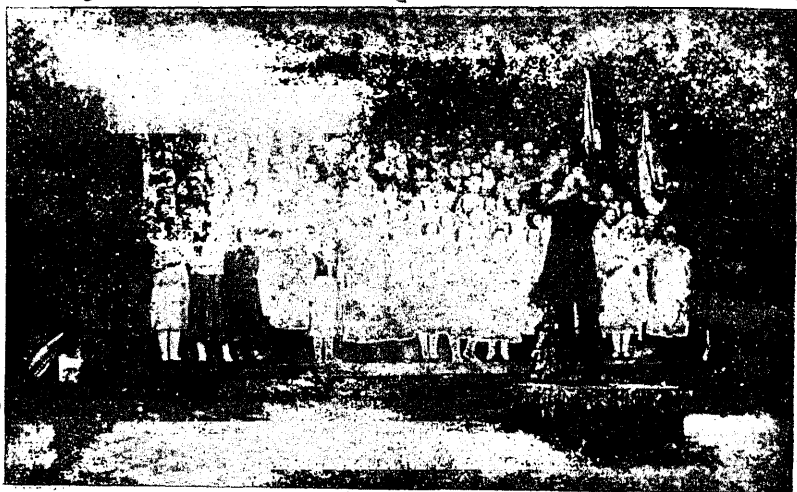
Hra Siimeri asemele tuli küll Viljandi kiriku organistiks hra Roosman Tallinnast, kes on suutnud vast küll asetada kadunud kirikliste talituste alal, kuid Viljandi muusikaelu juhtijat ei ole tast seni küll mitte saanud. Viljandi seltskondlik, ja ka muusikalise elu keskkohalt — Viljandi selts „Koit“ — oli sunnitud, et oma muusikalist tegevust mitte hoopis kängu jätta, tegevusse võtma kohaliku keskkooli muusikaõpetaja hra Karla Grünvaldi, kelle muusikalised teadmised ja ettevõtlik energia on suutnud Viljandi muusikaelu küll mõndagi kasu saata, kuid kes inimesena oli muusikaelu organisatoriks ja juhiks liiga raske ja sobimata iseloomuga, mis riisus temalt ja tema töölt autoriteetse soliiduse. Nende iseloomuomaduste tulemusteks olid sagedased asja edu halvavad intriigid, mis arenesid nii kaugelt, et maakonna koolivalitsus oli lõpuks sunnitud teda keskkooli õpetaja kohalt lahti registreerima. Hra Grünvald lahkus selle peale Viljandist ja sai omale uue koha Võrru. „Koidu“ selts ja ühes seega terve Viljandi jäi aga seega sellestki muusikalisest jõust ilma ja seisab jälle koori- ja muusikajuhi kriisi ees, mille lahendamiseks pole praegu mingisuguseid väljavaateid, sest et kõik vähegi hinnatavad muusikamehed on endid sidunud kohustustega teistes linnades, kust nad endad praegu enam vabaks teha ei saa ka siis, kui Viljandi suudaks neile pakkuda paremaid väljavaateid muusikaliseks tööks ja anda suuremat ainelist kindlustust, kui neil praegu kasutada. See ehk oleks olnud teostatav mõni aeg tagasi, kui keskkooli valiti Grünvaldi asemele uut õpetajat. Oleks koolivalitsus toimetanud viimase valimist mitte üksi kooli, vaid ka Viljandi üldiste muusikaliste huvide seisukohalt, ja sündsä kandidaadi leidmiseks seltskonnategelastega kontaktis tegutsenud, siis oleks ehk õige kergesti korda läinud olevat kriisi nii lahendada, et kool oleks saanud omale hea õppejõu ja seltskond hea muusikajuhi. Koolivalitsus talitas siin aga täiesti bürokraatlikult, mitte hoolides linna üldistest kultuurilistest huvidest, ja nüüd seisavad mõlemad — nii hästi kool kui ka muusikaline seltskond — katkise kiina ees: kool on ilma korraliku õpetajata ja seltskond ilma muusikaelu juhita. Viletsa õppejõu valimisega on aga üks tegevusala, mis aitaks tubli muusikalise jõu elu Viljandis kindlustada, ära võetud ja seega kriisi lahendamine veel raskemaks tehtud. Ees seisavad aga Sakalamaa laulupeo eeltööd, milleks eriti vaja energilist töömeest, kes suudaks asja hästi juhtida ja läbi viia. Kriis aga kestab...

Tänavuste laulupäevade ülevaade.

Järellaintena tänavu suvel peetud Tartumaa laulupeole ja rohketele laulupäevadele korraldati viimased tänavused laulupäevad Kuusalus, Jõhvis, Võrus ja Pilstveres.

Kuusalu kihelkonna I laulupäev.

Selle omastkohast suursündmuse elas Kuusalu üle 18. juulil s. a. Algas hommikul kell 7 pasunakooride võimsate helidega kirikutornist, millele järgnes segakooride peaproov peoplatsil, mis asus umbes $\frac{1}{2}$ kilom. kirikust, ilusal tammeväljal.

1. Kuusalu kihelkonna laulupäev.

Ühendatud segakoorid laulavad **A. Krulli** juhatusel.

Kella 11 oli määratud pidulik jumalateenistus kirikus, kus esinesid juba ühendatud segakoorid kolme vaimuliku lauluga.

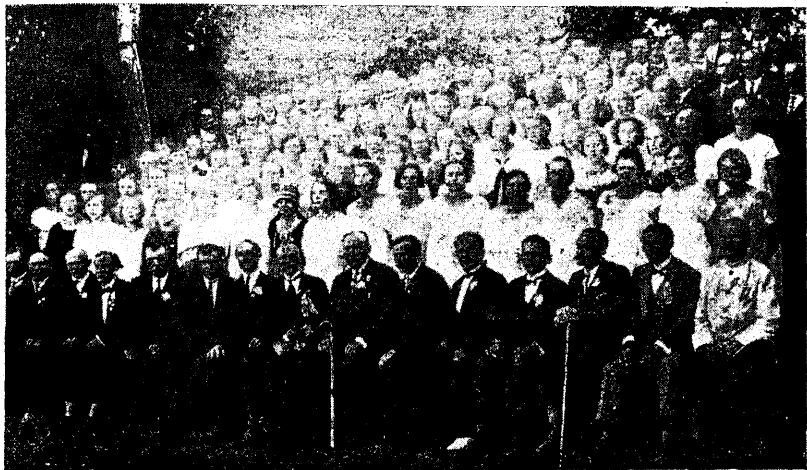
Kuigi suur osa lauljaid kirikust mitmesugustel põhjustel oli sunnitud puuduma, ei saa siiski nimetamata jätta seda meeltülendavat tunnet isegi sarnase lihtsa kuid südamliku koraali ettekandel, nagu „Ma südamest ja meelest“, eriti aga Miina Hermanni sama lihtsa „Lootuse laulu“ puhul, mille koor härra Krulli juhatusel laulis kaasakiskuva kindluse ja spontaansusega. Kuusalu väikse ja sopilise ning selle tõttu juba muusikale vähetanuliku kirikugi kohta võib nimetada sarnast laulu suursündmuseks, mille kordumist ette kuulutada vara.

Laulupäeva raskuspunkt langes aga kahtlemata sega- ja pasunakooride kontserdi peale, mis algas kell 3 päeval peoplatsil ja kuhu liikus umbes 200-liikmeline tegelaskond rongikäigus kahe orkestri ja kuni 3000-pealise rahvahulga saatel.

Peale pidukõnet hra A. Johanson'ilt, tervitusi ja hünni algas kontsertosa jälle M. Hermanni „Lootuse lauluga“, siis „Päevad ja nädalad“, Tärnpu „Mu Eestimaa“, Kasemetsa „Kügelaul“ ja Aaviku „Oh mis ilus!“,

millele järgnesid ettekanded ühendatud pasunakooridelt. Segakooride ettekande teise osa järele esinesid pasunakoorid üksikult, kuna eeskava lõpp oli märgitud koraaliga „Oh võtkem Jumalat“.

Mis puutub laulupäeva kordaminekusse üldiselt, siis peab otsekohe tunnistama, et see hea oli, kuna ilusa ilma tõttu juba haruldane osavõtt kindlustas ainelise külje. Ja kui arvesse võtta seda, et kihelkonna laulupäevadel nende enamikus esinevad ikka ainult vähe arenenud koorid sageli vägagi juhusliku koosseisuga, kui arvesse võtta seda, milliste raskustega on seotud kauge maa tõttu korralikud eelproovid ja kui — eriti mis puutub Kuusallu — rehkendada seal juures veel energiaga, mida on kulutatud esimese laulupäeva, kui uue ja tundmata mõtte ülalhoidmiseks ja elustu-

1. Kuusalu kihelkonna laulupäev.

Ühendatud koorid. Esimeses reas kooride juhataja I.

seks, siis peab ka laulupäeva muusikalist külge pidama täiesti kordaläinuks. Siin tuleb muidugi kõige pealt märkida üldjuhataja hra A. Krulli teenet, kelle kindlal juhatusel koor andis, mis tal anda oli ja mida ka rohkemvuline publik soojalt vastu võttis. Eriti õnnestusid ja tulid kordamisele K. A. Hermann'i „Isamaa ilu hoieldes“, Läte „Tukkuv süda“, Lemba „Lembitu tütar“ ja Kasemetsa „Kiigelaul“, kuigi eriti viimane mõndagi soovida jättis puhtuse poolest oma liig kiirelt võetud tempo tõttu. Vähem tänuelikud olid üldkoorile näit. Thomsoni „Kannel“ ja Lüdigi „Kiigelaul“, samuti ei saanud vabas õhus pääseda ilusaim lauludest — Tüürpu „Kevade tunne“. Ka oli viimases ja eriti veel Hirschelmanni „Päevad ja nädalais“ märgata ebakindlust, kartlikkust üksikuis häältel, mis aga siiski laulule saatuslikuks ei saanud, tänu juhataja kindlale käele.

Siin juures tuleb tõsiselt kahetseda asjaolu, et maal sunnitud oldakse kõigeaga algama vara. Kui palju oleks siingi võitnud ettekanne hiljem, päikese allapoole vajudes, kui õhk muutub karskemaks, puhtamaks, mille tõttu kõik kõlalised efektid tugevamalt mõjule oleks pääsenud, näiteks suurepärane vastukaja kõrval olevast metsast. Üldse tuleb aga siiski laulupeo ilusat platsi, eriti laululava kohta õnnelikult valitaks pidada, kuna lauljad kõik kontserdi aja puude vilus viibisid.

Segakooride kõrval tuli tunduvalt väiksem osa täita pasunakooridel, keda oli ka arvult kõigest kaks: Kehra tuletõrjeseltsilt 20 tegelasega ja Kuusalu muusikaseltsilt 16 tegelasega. Kuna ühised ettekanded Kehra orkestrijuhi hra V. Vladimirovi juhatusel õnnestusid rahuldavalt, võis üksikult esinemiste puhul märgata Kuusalu koori võimiste allakaalu.

Kuusalu pasunakoor on üks vanemaist, kuid ta kiratseb kauemat aega hea ja asjatundja juhataja puudusel. Kahju on sellest energiast, mida ohverdavad mängijad, käies harjutamas kümnete kilomeetrite takka. Kindlasti kannaks see töö hea juhataja puhul teisimat vilja. Praegune juht hra Karu teeb, mis võib ja tema tööd tuleb hinnata, sest vaevalt saaks nõuda isikult ilma suurema muusikalise hariduseta rohkem, kuid siin tuleks asja huvides siiski teisimaid samme astuda. Oleks tervitatav nähtus, kui Kuusalu muusikaselts pühendaks orkestrile rohkem jõudu ja seda puht-muusikalistes huvides. Tuleks leida tee muusikariistade uuendamiseks ja asjatundja juhi palkamiseks väljastpoolt, kes äärmisel juhul kas või pikemate vaheaegade järele kohal käiks. Koori paranemise puhul võiks selts kindlasti loota nii eestkäit seltskonna, kui — tohiks arvata — ka helikunsti sihtkapitali toetuse peale. Sest asi on seda väärt.

Nagu ülal tähendatud, võib laulupäeva pidada hästi kordaläinuks. Siin on tublisti ennastsalgavat tööd tehtud ilusa asja heaks. Seda tööd hinnati vastastikus üksteisest arusaamises „elagu“ lauluga nii publiku, tegelaste kui juhtajate poolt paremas lootuses, et esimesele Kuusalu laulupäevale järgneb veel rida teisi...

Laulupäev lõppes hümniga.

J. Torm.

Jõhvi kihelkonna esimene laulupäev.

Jõhvi kihelkonna vabadussõjas langenute mälestamise komitee on langenud kangelaste mälestussamba heaks suutnud seni koguda ligi 150.000 marka. Et sellest summast väärilise samba püstitamiseks ei jätku, korraldas nimetatud komitee 25. juulil Jõhvi endise mõisa pargis kohaliku laulu- ja muusikapäeva, mille sissetulek läks eelnimetatud summa suurendamiseks.

Haruldaselt ilus ilm aitas ilusale ettevõttele kõigiti kaasa, nii et aineiliselt võib laulupäeva kõigiti kordaläinuks pidada. Avar park oli sõna tõsisel mõttes inimestega täidetud, sama elava osavõtu osaliseks sai ka õhtune kontsert-ball seltsimaja ruumides.

Ka laulupäeva muusikalise küljega võib üldjoontes rahule jääda. Umbes 300-pealine ühendatud segakoor laulis kohalikkude koorijuhude P. Veevo ja R. Ento juhatusel silmapaistva kindlusega ja kõlavusega, mis andis tunnistust kooride korralikust ettevalmistusest laulupäevaks. Laulu kõlavust aitas tõsta ka õnnelik laululava, milleks kasutati mõisaahoone terrassi väikese juurdeehitusega.

Nõrgemad olid meeskoori ettekanded, samuti ka pasunakooride omad, mida juhatas R. Sõöt.

Eeskava lõpuks arenes kuulajate meeleolu õige ülevaks, milleks andis suure tõuke ka pastor J. Variku hoogne pidukõne.

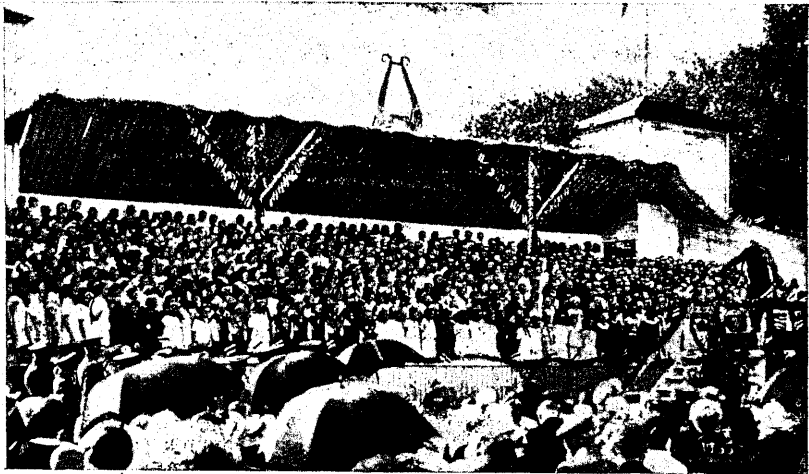
Üldiselt võib Jõhvi esimest laulupäeva kordaläinuks lugeda, mis parim tasu asja ettevõtjatele ja läbiviijatele.

x. y. z.

Võru laulupäev.

Tartumaa laulupeo viimaseks järelkajaks võib vist küll pidada Võru laulupäeva, mille korraldas Võru selts „Kannel“ 1. augustil omas aias. Päeva korraldamine oli seda kergem, et suur osa Võrumaa laulukooridest olid endid valmistanud Tartumaa laulupeo vastu, nii et neil ei tulnud Võru laulupäeva jaoks uusi laule õppida, sest Võru laulupäeva eeskava oli kokku seatud Tartumaa laulupeo lauludest.

Ülesandmiste järele oli Võru oodata 12 laulukoori, kuid tegelikult jäid mitu koori ilmumata, nii et lauljate üldarv laululaval ei ulatanud palju üle paarisaja. Ühendatud koore juhataja oli kutsutud täiesti tundmata suurus — K. Grünvald Viljandist, missugune korraldajate samm jäi nii mõnelegi arusaamatuks. Sest kohalikkudele laulupäevadele on ainult siis mõtet väljast juhatajat kutsuda, kui kohapeal vastav jõud puudub, — ja ka siis tuleks kutsuda ainult hea juhataja, kellelt niihästi lauljad kui ka kohalikud koorijuhid saaks midagi õppida. Hra Grünvaldi närvilik juhatamine ei suutnud küll kellelegi õpetust ja eeskuju pakkuda ja ka ettekannete tõlgitsemises silmapaistvat saavutada. Ei saa uskuda, et kohalikkude jõudude

Pärnumaa noorsoo pidu 5. ja 6. juunil.

Ühendatud õpilaskoorid laulavad h-ra K. Leinus'e juhatusel.

juhatamisel oleks laulupäeva muusikalised resultaadid saanud veel nõrgemad olla, pealegi nüüd, kus Võru muusikaelu on saanud värskete tegelaste näol uut verd juurde.

Et see nii on, tõendas samal päeval kell 12 peetud kirikukontsert, kus esinesid solistidena uus organist P. Laja (orel), hra Ritseson (viul), hra Me in (cello) ja hra La a n e n b e k (laul) ning „Kandle“ seltsi segakoor hra P. Laja juhatusel, ja kus niihästi soolokui ka koori ettekanded ilmutasid tähelepanu väärivat musikaalsust ja meeldivat küpsust.

Need voorused ei oleks tohtinud puududa ka laulupäeva ühendatud kooride ettekannetest.

Laulude vaheajal mängis Võru suurendatud keelpillide orkester hra R. Ritsesoni juhatusel.

Tänu ilusale ilmale oli osavõtt laulupäevast väga elav, nii et „Kandle“ seltsile jäi kaunlkene summa puhast üle.

— J. —

3. Püüstvere kihelkonna laulupäev.

Pühapäeval, 15. skp. peeti Püüstveres 3. kihelkonna laulupäeva. Päeva algus oli määratud kella 4 peale, kuid halva ilma tõttu saadi alata alles kell pool 7 õhtul ja kestis kuni pimedani.

Laulupäeva avas Pilstvere abiõpetaja hra L ä ä n, millele järgnes riigi hümn.

Ühendatud koore juhatas Imavere algkooli juhataja hra L i n d e b e r g. Laulud kõlasid üldiselt rahuloldavalt, kuid erilist kaasakiskuvust ei suutnud nad siiski avaldada. Vast mõjus sellele kaasa ka lauljate vähene arv ja publiku, eriti noorsoo, rahutu ülalpidamine ettekannete ajal. Laulu vaheaegi täitis kihelkonna pasunakoor oma mänguga.

Pärast üldkontserti oli saalis piduõhtu, kus esinesid mitmed laulukoorid üksikettekannetega.

Osavõtt laulupäevast oleks võinud elavam olla, kuid nüüdki andis ta ligi 100.000 marka sissetulekut, mis läheb langenud sõdurite mälestusmärgi heaks. Po.

Kontsertide ülevaade

„Suomen Laulu“ meeslauljate kontsertreis Eestis.

Soome omab terve rea kõrge kvaliteediga laulukoore, kes suure innu ja andumusega teenivad oma kodumaa laulukunsti. Kuulsaim neist on, kahtlemata, „Suomen Laulu“ nimeline segakoor, kes oma suureandlase juhataja prof. Heikki Klemetti juhatusel on edustanud oma kodumaa laulu kõrget kultuuri suurte tagajärgedega peale oma kodumaa ka paljuis välismaades. Ka meil — Tallinnas ja Tartus — on olnud rohkem, kui üks võimalus imetleda seda haruldast muusikakunstilist kultuuri ja peensusteni väljakujunenud distsipliini, mis valitseb „Suomen Laulu“ kooris ja mille abil „Suomen Laulu“ on soome laulule praeguse laialdase tunnustuse võitnud.

„Suomen Laulu“ on asutatud 1900. aastal prof. H. Klemetti poolt nendest lauljatest, kes ülikooli lõpetamisel olid sunnitud üliõpilaskoorist „Ylioppilaskunnan lauljain“ välja astuma. Üliõpilaskooris olid need lauljad omandanud hea koorilaulu praktika ja saanud süstemaatiliku häälekooli, mispärast nad moodustasid hea koorimaterjali, mille prof. Klemetti oskas peagi viia kõrgeima kvaliteedini. Kuni 1907. a. püsis „Suomen Laulu“ meeskoorina ja tegi sel ajal kontsertreise Skandinaaviasse, Saksamaale, Ungarisse ja Inglismaale, saades igalpool suure menu osaliseks.

Nimetatud aastal muutis aga Klemetti „Suomen Laulu“ segakooriks, millisenä see on tegutsenud seniajani ja selle aja jooksul peale paljude soome laulude ette kannud pea kõik tähtsamad koorilitratuuri suurteosed — Bachi, Haydni, Händeli, Mozarti, Beethoveni, Berliozi, Liszti ja t. omad, — ja seega Soome koorilaulu kultuuri tõstmiseks määratu palju ära teinud.

Praegu koosneb „Suomen Laulu“ 90 lauljast ja jätkab endise sihikindlusega oma tegevust.

„Suomen Laulu“ suure edu ja menu saladus seisab selles, et kõik ta liikmed on peale nõuetava loomuliku musikaalsuse saanud põhjaliku muusikalise ettevalmistuse neil aladel ja sel määral, kui seda vajab iga laulja, et olla täiesti iseseisev koori liige. Nimelt on iga laulja saanud süstemaatiliku häälekooli ja rütmilise kasvatuse samuti ka omandanud oskuse vabalt noodist laulda, mispärast nad on küpseks ja paenduvaks materjaliks oma suureandelise juhataja kätes, kes oskab neid meisterlikult sulatada üheks suurepäraseks kunstiliseks tervikuks.

Selle süstemaatiliku kasvatuse vilja oli hiljuti võimalus näha peale Tallinna ja Tartu ka meie provintsi linnadel — Rakverel, Narval, Viljandil ja Pärnul. Nimelt sõitis läinud kuu lõpul Eesti kontsertreisule väike

rühmake „Suomen Laulu“ meeslauljaid, kes „Meeslauljate“ nime all esinesid eelnimetatud linnades iseseisvate kontsertidega, saades igalpool hiilgava menu osaliseks.

Nimetatud rühm koosnes ainult 16 lauljast ja esines ühe oma kaaslaulja, magister Arvi Poijärvi juhatusel. Kuid vaatamata sellele väikesele lauljate arvule kõlas „Meeslauljate“ laul jõuliselt, massiivilt, kõlavalt ja paenduvalt, sest iga üks neist 16-st oli iseseisev ja kindel ning hästi koolitatud häälematerjaliga varustatud laulja, sealjuures aga piinliku üksikasjani juhatajale alistuv ja seega koori üldisse massi sulay kooriliige.

Eraelus on need härrad magistrid, direktorid, doktorid, sõnaga akadeemiline intelligents, kes oma elukutse kõrval ei ole raskeks pidanud sellast kindlat kooridistsipliini- ning hääleharimisekooli läbi minna ja selle läbi läinud, armastusega edasi laulda laulukooris lihtsa kooriliikmena.

Meil oleks sellase häälematerjaliga ja -kooliga lauljaid oma teada ammuigi solistid, kes peavad häbitavaks olla lihtne koorilaulja. Samuti otsime meie oma kooridest asjata magistreid, doktoreid ja muud akadeemilist intelligentsi (peale koguni väikeste erandite), kel oleks huvi pühendada oma vaba aega eesti koorilaulule, nii kui teeb seda soome intelligents. Ja seal juures armastatakse ikka korrata, et meie olla lauluarmastaja rahvas!

Akadeemilise meeskoori kontsert Tartu Peetri kirikus.

Üleilmalise karskuse kongressi ajal korraldati Tartus mitu kontserti, millede sihiks oli peaaesjalikult välismaadest kongressile sõitnud külaliste tutvustamine eesti muusikaga nii loomingus kui ka ettekandes. Kontserdid korraldati, muidugi, nende jõududega, mis Tartul kasutada ja mis suvisel ajal kättesaadaval olid. Et sel teel külalistel kaugeltki ei läinud korda tutvuneda meie muusika-kultuuri tõelise tasapinnaga, on enesestki selge. Ja mõnegi ettekande pärast oleks hoopis parem olnud, kui külalistele oleks antud ainult suusõnalisi seletusi meie muusikast ja ettekanded ise ära jäätud, — siis ei oleks vähemalt külalised saanud vale ettekujutusi meie muusika üldisest tasapinnast. Poleks kontsertide ärajäämisega olnud ju midagi iseäralikku ja häbitavat, sest seisab ju suvekuudel terves Euroopas muusikaline tegevus. Nüüd oli aga kõik pakutav — alates muusikalistest ettekannetest kongressi avamisjumalateenistusel ja lõpetades rahvatantsude ettekandega n. n. Eesti õhtul — nii kidur ja verevaene, et külalistel, kes olid kõrge muusika-kultuuriga mailt Tartu kokku tulnud, pidi küll piinlik olema sellast eesti „kunsti“ kuulata. Seda enam veel, et neil oli võimalus seda võrrelda „Suomen Laulu“ 16 meeslaulja kontserdil soome kunstiga, missuguse võrdluse tulemused ei kõnelenud küll põrmugi meie muusika-kultuuri kasuks. Ja ometi on need ohvrid ning jõupingutused, mis meie vähesed muusikalised jõud kulutanud eesti muusika-kultuuri tõstmiseks, samuti ka terve meie noor muusika-kultuur ise, enam väärt, kui et sellega tohiks nii hoolimatult ja asjatundmatult ümber käia. Kui meie ei ole ise endi vastu küllalt nõudlikud ja kui meie ei oska ise oma vaimliste väärtuste hindamiseks õiget kriteeriumi taryitada, siis on meil asjata oodata võõraste austust ja naiiv neidelt lugupidamist otsima minna.

Selles õnnetus kongressiaegses ettekannete seerias oli siiski üks heledam silmapilk. See oli akadeemilise meeskoori kontsert Peetri kirikus 28. juulil, mis osaltki aitas pehmedada seda halba muljet, mis sünnitasid võõrastes kõik eelmised „Eesti muusika tutvustamised“.

Akadeemilise meeskoori iga ei ole veel kuigi suur, kuid see süstemaatlik töö, mis koori praegune juhataja hra Neuman-Helisalju koorilligete hääleharimise ja koori enese distsiplineerimise alal teinud, on lühikeses aja peale vaatamata, annud juba nüüd sedavõrd tuntavaid tagajärgi, et seda

koori võib praegu julgesti pidada parimaks kooriks Tartus ja üheks parimaist Eestis.

Oma akadeemiliste noorte muusikalise kasvatusel on hra Neuman rajanud vana-itaalia meistrite ja saksa klassikute koorilaulule, mis oma voolava meloodistikuga ja klassikalise stiilipuhutusega on ehtsaimaks kasvatusvahendiks. Ja on teinud seda heade tagajärgedega, mida võis tõsise heameelega tähele panna kõne all oleva kontserdil, kus koor kandis ette sellest klassikalisest repertuaarist Mozarti „Ave verum corpus“, Lotti „Regina coeli“ ja Palestrina „Adoramus te Christe“. Siin oli kooril võimalus ilmutada neid saavutusi, mis ta on jõudnud omandada häälekoolitamise teel toonisünnitamise voolavuses ja häälejuhtimise vabaduses pikkade fraaside laulmisel, samuti ka näidata hästi distsiplineeritud ühtlust ja paenduvust kooslaulus, ning suurt amplituudi dünaamikas. Sedasama võib öelda ka R. Tobiase tõsises kiriklikus stiilis kirjutatud „Eks teie tea“ ettekande kohta.

Kui see kõik ei ole veel ideaalse täiuslikkuseeni jõudnud, siis vast ainult sellepärast, et töötamise aeg on olnud lühikene. Kuid tee, mida mööda hra Neuman püüab oma akadeemilisi noori muusikas edasi viia, on õieti valitud ja sellepärast tuleb seda südamest tervitada.

On ju Soome kuulsaim koor „Suomen Laulu“ tõusnud oma praegusele kõrgele tasapinnale tänu just sarnasele süstemaatlikule muusika-kasvatustööle soome üliõpilaskonnas, mida alustas omal ajal prof. Heikki Klemetti, luues seega akadeemilisest intelligentisist soome laulule kandva ja kindla aluse. Ehk suudab ka meie üliõpilaskoor teha meie tulevastest akadeemilistest meestest samasuguse kindla, teadliku ning hästi ettevalmistatud aluspinna meie laulukultuurile? Akadeemilise meeskoori seniste tulemuste järele otsustades tohiks seda küll loota.

Kõneall oleva kontserdil esines ka kahe aariaga („Jeruusalem“ Mendelssohni „Paulusest“ ja Bachi „Mu uskuja süda“) pr. P. Neuman-Helisaalu, tuues need ilmekalt ja stiilselt kuuldavale, ning kolme orelipalaga Tartu konservatooriumi oreliklassi õpilane A. Blaubrück, kes ka saatemängud sooritas.

Ludvig Juhti kontsert Vanemuises.

5. augusti õhtune kontsert oli „Vanemuise“ aeda nii palju rahvast kokku tõmmanud, kui seda tänava suvel varem pole nähtud. Põhjus: tuntud kontrabassi virtuoosi Ludvig Juhti esimene debüüt orkestri dirigendina ja — komponistina.

Hra Juht, kui suureandeline kontrabassi virtuoos; kes selle soolomänguks tänamatu orkestriinstrumendi üle valitseb suurepärase meisterlikkusega, on jõudnud omale sellel alal luua hea nime ka Euroopa suuremates muusikalistes keskkohdades. Sellasena oli teda ka kõneall oleva kontserdil väga huvitav kuulata ja selle eest võib talle kerge südamega kiituse loorbere endistele lisaks jagada. Kahjuks ei saa aga temaga kui orkestridirigendiga talitada samasuguselt, sest dirigent ei ole hra Juht mitte põrmugi. See, mis, hra Juht tegi, oli ainult saamatu ja abitu vehkimine orkestri ees, mitte aga orkestri juhatamine. Nähtavasti oli see hra Juhtil esimene katse dirigeerimise alal, ja — muusika ei kaotaks midagi, kui see jääks ka viimaseks.

Hra Juhti õigeks alaks jääb ka edaspidi ikkagi ainult kontrabass ja igasuguste teiste alade juurdesoetamine võiks saada tema juures ainult asjatuks jõuküllustamiseks, mis võib lõpuks ka kontrabassi alal omandatud loorberid närtsima panna.

— n.

Vaimulik kontsert Lihulas.

Pühapäeval, 8. skp. oli Lihula kirikus vaimulik kontsert, kus esinesid tenorilaulja Tenno-Vironi ja orelimängija P. Pressnikoff Tallinnast. Kuuljaid oli väga rohkesti.

— v.

Hella Clauman-Nõmtaki kontsert Pärnus.

6. augustil s. a. esines pr. Clauman kontserdiga „Endla“ saalis. Oli kaunim kontsert sel suvel Pärnus. Juba esimese lauluga oskas lauljanna sooja vahekorra sõlmida kuulajatega ja see soojenes iga järgmisega. Peab imestama, kuidas noor kunstnik üksinda suutis õhtut nii huvitavaks teha, saalis valitses tihti sarnane põnev vaikus, et, nagu öeldakse, nõela kukkumist oleks kuulnud. Lisapalasis tuli lauljal juba vaheajal anda.

Pr. Claumanil on ilus, pehme aga tugev lüürliline sopraan, selge diktsioon, hea kool (Milaano konservatooriumi professori Bartoli õpilane). Mis aga tema laulu eriti kütkestavaks teeb, on tunnete küllus, laulu hingestamine, on laul südamest südamesse, mis kaasa haarab iga kuulaja. Laulude tõlgitsemine õige mitmekesine, kord koduselt õrn (Saare ja Gretshanninovi häällaulud), siis efektiivne (Vedro „Ämblik“) kord ülevoolavas tunnetes (Meri „Kevadel“) siis dramaatiline (Lemba „Miks nõnda valjusti“). Eriti viimane kui ka Puccini, Gounod ja teiste ooperitest ettekantud palad lasevad oletada siin üht tüsedat tulevast ooperi jõudu, kõik andmed selleks on olemas. Meie ooperijuhid peaks soodustama tema kodumaale jäämist, et ei kaoks väljamaale, nagu mitmed teised paremad jõud (Jurjevskaja).

Klaveril saatis meie parim saatja pr. Martinson-Rehkla, kelle saade sulas lauluga täiesti ühiseks tervikuks.

H. Meri.

Kirikukontsert Kuusalus.

Lauritsapäev (10. aug.) on Kuusalus suurpäev, — kiriku nimepäev, mida pühitsetakse suure pidulikkusega igal aastal. Suurpäevaga ühenduses käivad mitmedki pidustused, nii ka kiriklised kontserdid, mis kujunend ju peaaegu traditsiooniliseks, kuna nüüd muu seas kiriklikku muusikat edustab koguduse lauluselts.

Seekord koor siiski (möödunud laulupäeva tõttu) loobus esinemisest ja nii figureeris tänavusel kontserdil sama trio, kes kevadisel ilmalikul kontserdilgi: G. Tomberg — laul, R. Sturm — viiul ja P. Pressnikoff — orel.

Eeskava sooritati kokkuvõetult rahuldavalt, ehkki tundus mõne numbril juures „häälest väljasolekut“. Remonti vajab kiires korras ka orel.

Paremad numbrid eeskavas olid G. Rossini aaria sekventsist „Stabat mater“ hra Tomasbergi ettekandel ja Liszti huvitav, kuid võrdlemisi raske fantaasia ja fuuga teemile „B-a-c-h“, mille hra Pressnikoff mängis täiesti korrektult, valitsedes kõik aeg kindlasti mänguriista üle. Hra P. on üks neid väheseid talente, kes optimistiliselt katseb minna kummagi erineva instrumendi (klaver, orel) ideaalse käsituseni. Kuivõrd edurikkalt, näitab tulevik.

Rahvast kontserdil vähepoole.

J. T.

Soome valgekaardi orkestri külaskäik Tallinna.

Laupäeval, 14. skp. kell 6 saabus Tallinna aurik „Ariadnega“ Soome valgekaardi orkester, et siin paar võõruskontserti anda. Orkestrit, mille koosseisu kuulub 24 mängijat, juhatab muusikakapten Lenni Linnala, kes on Soome muusikalistes ringkondades tuntud hea orkestrijuhina.

Külaliste esimene vabaõhu kontsert oli saabumise päeva õhtul kell 7 Harjumäel, kuhu juba varakult oli kogunud mitmetuhande pealine kuulajaskond. Juhataja ilmunisel lavale tervitasid teda orkestrandid püstitõusmisega ja kuulajad sooja aplausiga.

Kontserdi avasid külalised oma aumarssiga, mille seistes ette kandsid. Sellele järgnesid Mozarti, Läte, Sibeliuse ja Straussi helitööd ning mitmed soome rahvalaulud. Külaliste mäng oli väga kindel ja puhas; mängijad on,

nähtavasti, kõik meistrid omadel instrumentidel ja omavad pehme ning puhta tooni, mis teeb nende mängu meeldivaks ja sulavaks puhkpillide tavalise kalkuse asemel. Ka üksikute helitööde ettekanne ning tõlgitsemine oli hästi läbimõeldud ja väljatöötatud, millega ka seletatav see suur menu, mis ettekannetele osaks sai. Mõned ettekantud palad meeldisid kuulajatele isegi nii, et neid kolmel korral korrata tuli.

Kontserdi ametlik eeskava lõppes soome sõjaväe marssiga, mida jällegi püsti seistes ette kanti. Tegelikult tuli aga orkestril veel mitu lisapala anda enne kui lahkuda saadi, olgugi et ilm oli vahepeal pimedaks läinud ja külalised pidid valgustuse puudusel viimased palad pimedas mängima. Et külalised külvati kiiduavaldustega ja lilledega üle, on enesestki mõistetav.

Samasuguse menuga möödus ka külaliste teine kontsert pühapäeva õhtul. Pühapäeval enne lõunat panid külalised sõjaväe surnuäiaal vabadsõjas langenud sõdurite hauale sini-valgetest lilledest ja samavärvilise lindiga pärja.

Pärast lõunat mängisid nad Juhkentali sõjaväe haigemajas haigetele sõduritele meelelahutuseks ja pärast õhtust kontsert Kadriorus kontsertaias.

Tallinnast lahkusid külalised esmaspäeva hommikul kell 9 aurik „Rügeniga“, jättes külaskäigust tallinlastele kaunima mulje.

Kroonika.

Kodumaa.

Helilooja K. Tüرنpuu 61 aastane.

1. augustil pühitses helilooja K. Tüرنpu Nõmmel, kus ta suvitamas, oma 61. sünnipäeva. Hällilast käis sünnipäeva hommikul lauluga äratamas ja tervitamas Tallinna Meestelaulu Seltsi laulukoor, kelle juhatajaks oli K. Tüرنpu kuni viimase ajani.

Raimond Kull väljamaalt tagasi jõudnud.

„Estonia“ orkestrijuht Raimond Kull, kes oli paar viimast kuud väljamaal sanatooriumis, jõudis neil päevil Tallinna tagasi ja alustas „Estonias“ oma tööd. Teatavasti kannatab hra Kull südamehaiguse all, mida ta ka väljamaal ravitsemas käis.

Orelkunstnik Peeter Laja Võrru asunud.

Tallinnas andeka organistina hästi tuntud noor muusikamees Peeter Laja lahkus hiljuti Tallinnast ja asus Võrru elama, kus ta valiti sealse kiriku organistiks, „Kandle“ seltsi laulukoori juhatajaks ja keskkooli muusikaõpetajaks.

Hra Laja, kes läinud aastal lõpetas Tallinna konservatooriumi oreliklassi, oli mõnda aastat Tallinna Jaani kirikus teiseks organistiks ja „Estonia“ teatri palgaliseks organistiks. Samuti oli ta ka koorijuhina mitme koori juures tegev. Tema asumisega Võrru omandab väike Võru omale hea muusikalise jõu, kelle tulevane tegevus töötab tuua väga palju elavust ja värskendust Võru muusikaellu.

Otto Hermann ooperi kirjutanud.

Helilooja Otto Hermann on hiljuti lõpetanud algupärase ooperi nimega „Ilo“, mille sisu on võetud Eesti vanemast ajast. Kuuldavasti tulla uus ooper lähemal ajal „Estonias“ ettekandele.

Sangaste koguduse uueks köster-organistiks

valiti hiljuti hra Leonhard Oja Võrust.

Muusikaõpetajate vahetused.

Teiste õppejõudude kõrval on käesolev õppeaasta vahetus ka mitmele keskkooli muusikaõpetajatele jüripäevaks saanud.

Nii registreeris Viljandi maakonna haridusnõukogu kooliaasta vahetusel senise maakonna gümnaasiumi muusikaõpetaja K. Grünvaldi ametist lahti, kelle asemele pole veel uut õppejõudu leitud. Hra Grünvald valiti Võru gümnaasiumi muusikaõpetajaks, kust lahkus senine õpetaja hra Oja. Samuti registreeriti lahti Tartu reaalgümnaasiumi muusikaõpetaja E. Lannenbek.

Ka Rakvere gümnaasiumist lahkus senine muusikaõpetaja hra Kreek, kelle asemele valiti tuntud muusikakirjanik Juhan Zeiger Tartust.

Tallinna Meeslaulu Seltsi meeskoor Tartu laulupeol.

„Estonia“ balletti asutamas.

Läti rahvuslises ooperis mängivad ooperi ettekannete kõrval õige suurt osa balleti ettekanded, mis leiavad publikult väga rohket osavõttu. Läti ooperi balleti olevale suurele edule on väga palju kaasa aidanud ballettmeister, kuulus vene ballerina Aleksandra Fjodorova, kes esineb ka ise priima balleriinina.

Peale üksikute palgaliste solistide koosneb balleti ansambel peaaegu tervelt teatri juures tegutseva balletikooli õpilastest, mille juhatajaks A. Fjodorova. Nimetatud koolis on õpetus maksuta, kuid õpilased on kohustatud tasuta esinema balleti lavastustes.

Läti eeskujul on nüüd ka „Estonias“ midagi balletikooli taolist asutamisel, kuhu umbes samasugustel tingimustel õpilasi vastu võetakse. Lavaõpilaste tantsrühma (nii kui seda ametlikult nimetatakse) juhatab pr. Rahel-Olbrei ja soodsal arenemisel töötab „Estonia“ juba lähemal ajal rikastuda uue alaga — balletiga.

Ooper „Estonias“ eeltuleval hooajal.

Orkestri ja koori vähendamise ja üksikute solistide lahkumisega on ooperite lavastamine ja ettekandmine „Estonias“ eeltuleval hooajal mitmeti raskendatud. Kõik ooperid, mis nõuavad suuremat solistide valikut ja täit orkestri koosseisu, peavad paratamatult eeskavast välja jääma ja lavastusele võivad tulla ainult niisugused ooperid, mille ettekandmine olemasolevate jõududega enam vähem võimalik.

Kuigi üks kõik missuguse ooperi normaalse esiletoomine nõuab täielikku ansambli, orkestrit ja solistide kaadrit ja igasugused „vähendatud koosseisud“ jäävad ikkagi ainult hädaabinõudeks, loodab „Estonia“ juhatust siiski olemas-olevate jõududega rea ooperisi enam-vähem rahuldavalt lavale tuua, millest juba nüüd võiks nimetada järgmisi: Tšaikovski „Eugen Onegin“ ja Bizet „Karmen“ (uudes lavastuses), Glucki „Orpheus ja Eurydice“, Rossini „Sevilla habemeajaja“, Delibes „Lakme“, Straussi „Teresina“, Massenet „Manon“ jne.

Oma ooperi jõudude kõrval on hooaja jooksul ettenähtud mitme väljamaa ooperiartisti gastrollid, mis lubavad pakkuda õige palju vaheldust ja muusikalist värskendust.

Ooperite lavastajaks jääb Hanno Kompus, ooperi muusika-juhtideks — R. Kull ja J. Aavik.

„Estonia“ teatri hooaeg avatakse 29. skp.

„Estonia“ teatri hooaeg avatakse 29. skp. Tšaikovski ooperiga „Eugen Onegin“, mis tuleb ettekandele täiesti uues lavastuses.

Petrauskas „Estonias“.

Välisjõududest on algalav hooajal „Estonia“ ooperis oodata Leedu ooperilaulja Petrauskase (tenor) külaskäiku. Mäletavasti gastroleeris Petrauskas ka läinud hooajal „Estonia“ ooperis.

Läti rahvuslise ooperi solistid külastavad Eestit.

Eeltuleval hooajal on oodata meile külla Läti rahvuslise ooperi solistid: M. Brechman-Stengel (sopraan), A. Rebane mezzo-sopraan) ja A. Kaktin (bariton).

Cäcilia Hansen tuleb Eesti.

Kuulus viiulikunstnik Cäcilia Hansen, kelle suurepärasest mängu meil on olnud võimalus omal ajal Tallinnas imetleda, tuleb, kuuldavasti oktoobri kuu esimesel poolel Balti riikidesse, seal hulgas ka Eesti kontserterima.

Viimasel ajal viibis C. Hansen Ameerikas pikemaajalisel kontsertturneel, kus sai määratu suure menu osaliseks. Euroopa turneed alustab ta Inglismaal ja jõuab sealt läbi Lääne-Euroopa riikide, oktoobriks meile. Siit läheb ta läbi Soome Skandinaavia maadesse.

IX üldlaulupeo noot valmimas.

IX üldlaulupeo noodiraamatu trükkimine edeneb jõudsasti. Seni on juba valmis viis trükipoognat, mis sisaldavad kokku 17 laulu, kuna kuues poogen on juba ka valmisaamisel. Kui ootamata takistusi ette ei tule, saab raamat ettekavatsetud ajaks — oktoobri alguseks — kindlasti valmis.

1927. a. järjekordsed maakonna laulupeod Rakveres ja Viljandis.

Lauljate Liidu poolt kindlaks määratud korra järele tulevad eeltuleva 1927. a. suvel pidamisele kaks maakondlist laulupidu, nimelt Virumaa laulupidu Rakveres ja Viljandimaa laulupidu Viljandis.

Mõlemi laulupeo eeltöödega on kohtadel juba algust tehtud, mida tahtakse nii läbi viia, et koorid saaksid hiljemalt oktoobris laulude õppimisele asuda.

Saaremaa muusikakursused hästi korda läinud.

Haridusministeerium korraldas juuni-juulikuul muusikakursused Saaremaa õpetajatele ja koorijuhtidele Kuresaares. Kursustele andsid endid varem üles ainult 30 osavõtjat, kuid kursuste kestel tõusis osavõtjate arv 80-neni (esimesel päeval juba 67). Neist käisid, taakistatuna kodutöödest, kaheksa õpetajat kursustel ainult üksikute päevade kaupa, kuna teised 72 olid alalised töömehed.

Õppejõududeks kursustel olid A. Topman (kursuste juhataja), V. Krull ja E. Mesiäinen.

Töö tagajärjed olid eriti silmapaistvad hääle tarvitamisoskuse alal. Muusika teooria õpetamisel selgus, et umbes kolmandik kuulajaist valdab muusika algõpetust algkooli õppekava ulatuses, kakskolmandikku aga mitte.

Kursuste lõpul avaldasid osavõtjad soovi, et Kuresaares korraldataks järgneval suvel jällegi sarnased kursused ja siis kuulajatele õpetust antaks ka klaveri, harmooniumi, orelil, eriti aga viiulimängus, sest klahvpillide puudumisel tuleb suuremas osas Saaremaa koolidest laulmist õpetada viiulil. Samuti soovitakse lähemaid juhatusi selleks, kuidas laulmist õppekavadele vastavalt õpetada ühe õpetaja juhatamisel töötavale kolmele klassile korraga.

Zinaida Jurjevskaja mälestustahvli avamine Tartus.

Neljapäeval, 26. skp. õhtul kell 6 avatakse Tartus, Puiestee tän. nr. 41 maja küljes, kus tuntud ooperilauljanna Zinaida Jurjevskaja 1892. a. sündis, kadunu abikaasa poolt valmistatud mälestustahvel — baserelief. Avamist toimetab Tartu linnapea hra Luik kadunu omakste ja kutsutud küllaliste juuresolekul. Avamisel mängib sõjaväe orkester.

Sama päeva õhtul kell 9 on „Vanemuise“ saalis Zinaida Jurjevskaja mälestuseks kontsert-aktus, kus esinevad kõnedega eesti, vene ja saksa muusikaliste ringkondade esitajad, — eesti poolt Hans Simm.

Muusikalises osas esinevad pr. Rita Essen (klaver) Beethoveni Es-dur klaverikontserdiga, pr. Kopli-Vigand (laul) kadunu armsamate lauludega, hra L. Juhit (kontrabass) Jurjevskajale pühendatud oma kompositsiooniga „Souvenir“ ja „Vanemuise“ sümfoonia orkester hra J. Simmi juhatusel — muu seas ka Tšaikovski VI sümfooniaga.

Jurjevskaja abikaasa Georg Bremeri poolt on valmistamisel ja valmisaamisel ka Jurjevskaja elusuurune kuju, mille ta tahab püstitada kadunu hauale. — ff.

Ungari lehe arvamine Eesti akadeemilise meeskoori laulust

Meie akadeemilise meeskoori esinemise puhul Budapestis kirjutab Budapesti „M a d j a r s á g“ järgmist:

„Eesti üliõpilaskoori kontsert oli laupäeva õhtul muusika ülikooli suures saalis rohkearvulise ja valitud publikumi ees. Tartu üliõpilaste auks laulsid nende Budapesti kaasvõitlejad Eesti hümni (eesti keeles), mille järele Budapesti üliõpilaste koori esimees Láng koori kõnega tervitas. Tervituse peale vastasid eestlased Ungari hümni. Siis algas kontsert Palestrina, Lotti, Mozarti ja Tobiase koorilauludega ja lõppes terve rea Eesti rahvaviisidega. Suurepärase, eeskujulik distsipliin ja peen, varjun-diterikas ettekanne andsid tunnistust eestlaste kõrgeast laulukultuurist. Üksikute numbrite vahel esines prof. A. Lemba oma kompositsioonidega ja R. Tobiase meeldivate paladega, mis peenemaitseiselt ette kanti.

Koori juhatas Leenart Neuman-Helisalul vilunud kindlusega. Suurepäraselt õnnestunud kontserdi järele muusika ülikoolis esineb koor uuesti zooloogia ala sümfoonia-kontserdil ühes Budapesti üliõpilaste kooriga, kus eeskujulik eesti koor peaaegajalt eesti rahvaviilse ette kannab.

Karskuse kongressist osavõtnud väljamaalased hindavad eesti laulu.

Mitmed karskuse kongressist osavõtnud väljamaalased on oma muljede väljenduses Eesti kohta eriliselt alla kriipsutanud eestlaste suurt lauluarmastust ja kõrget laulukultuuri.

Nii kirjutab Ameerikas ilmuva „The Christian Science Monitor“ Euroopa osa toimetaja A. G. Lias „Vaba Maas“ muuseas:

„Tahan alati Eestit kui lauljate maad mälestada. Koolilaste laulmine „Vanemuise“ teatris esimesel päeval, mil ma oma abikaasaga Tartu jõudsin, oli üks kõige kütkestavamatest asjadest, mida ma kunagi olen kuulnud. Teie rahvalaulud on sama armsad ja ilusad, kui teie rahvarii, ja ma loodan, et teie kummatki neist kunagi unustusse ei jäta.“

Samuti kirjutab Jugoslaavia esitaja Dervish M. Korkut „Postimehes“ muuseas:

„Kui õige on ütetus, mida meil Jugoslaavias sagedasti tarvitatakse, et „see kes laulab, ei või halbu mõtteid mõelda“, siis on küll eestlased, kellel on nii õitsev rahvalaul, kindlasti üks suursugusematest rahvastest.“

Väljamaa.

10. Saksa laulupidu.

10. Saksa laulupidu, mis 1928. aasta suvel Viinis ära peetakse, töötab kujuneda suuremaks, kui ükski seni peetud laulupidudest kunagi on olnud. Nimelt arvatakse sellest osavõtvat vähemalt 50.000 lauljat kõigist Saksamaa osadest ja selle lauljate hulgaga arvestades tehakse tarvilisi eeltöid. See oleks suurim koor, mis kunagi laulupidudel on esinenud ja ületaks kaugelt kõik senised saksa laulupeod.

Selle hiiglakoori mahutamise teeb aga laulupeo korraldajale — Saksamaa Lauljate Liidule — suurt muret. Sest kuna kõigi seniste laulupidude jaoks on ehitatud kinnised piduhooned, ei nähta sarnase hiiglahoone ehitamiseks, mis mahutaks endasse 50.000 lauljat ja vähemalt sama palju kuulajaid, vähematki võimalust. Esiteks läheks sarnase hoone ehitamine määratud summaks maksma, ja teiseks ei suudaks ta asjatundjate arvamise järele oma ülesannet akustiliselt kuigi hästi täita, sest et 50.000 koori häälelaineite koonduspunkt on palju kaugemal, kui sarnase ehituse pikkus, mis pärast laul kõlaks sarnases hoones väga ebaühtlaselt. Neil kaalutlustel on Saksamaa Lauljate Liit nüüd kinnise piduhoone ehitamise mõttest lõpuliikult loobunud ja otsustanud laulupidu ära pidada ühel suurel Viini spordiplatsil (staadionil), millel on umbes 30.000 inimest mahutav katusega kaetud tribüün, mis ümber- ja juureehituste läbi muudetakse kuni 50.000-liikmelise üldkoori kõlakojaks. Kuulajate kohad tulevad staadioni platsile ja seda teistest külgedest ümbritsevatele katmata isteplatsidele, kuhu loodetakse mahutada 100.000 inimest.

Hiigla üldkoori juhatajateks on valitud koorijuhid Keldorfer, Luze ja Führich Viinist ning Wohlgenuth, Dost ja Heinrichs Saksamaalt.

Laulupidu on esialgu 22. juuli peale kindlaks määratud.

Olgu lõpuks tähendatud, et Saksamaa laulupidudest saavad osa võtta ainult Lauljate Liidu liikmed ja et Saksamaa Lauljate Liidu liikmete üldarv ulatab kaugelt üle 100.000 laulja.

Beethoveni mälestussammas Berliini.

Berliini linnavalitsus kavatses Berliini, Bülovi platsile ülesse seada Beethoveni mälestussamba, mille avamine oleks Beethoveni 100. surmapäeval, 26. märtsil 1927. a.

*Mõsoleva numbriga on noodilisa tellijatele IX: Üldlaulupeo noodi 4-as ja 5-as poogen kaasas.

Väljaandja: Eesti Lauljate Liit. — Vastutav toimetaja: Anton Kasemets.
A/S „Ühiselu“ trükk, Tallinn, Pikk uul. 42.